

พระอัจฉริยภาพ ด้านดนตรี

เจ้าฟ้ามหาดจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ
สยามบรมราชกุมารี

บทความพิเศษ

กองประวัติศาสตร์และโบราณคดีทหาร
กองบัญชาการสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชภาระมากยิ่งขึ้นตามวันและเวลาที่ล่วงไป แต่ก็ทรงตั้งพระทัยปฏิบัติพระราชภารกิจอย่างเข้มแข็ง ทรงทำด้วยความเต็มพระทัย ด้วยทรงสำนึกต่อหน้าที่ต่อประเทศชาติและประชาชนเป็นสำคัญ พสกนิกรทั้งหลายต่างก็ประจักษ์แจ้งแก่ใจ และซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอันล้นเหลือนี้ พระองค์ทรงสนพระทัยในกิจการบ้านเมืองทุกแขนง ภารกิจอันใดที่เป็นประโยชน์ต่อพสกนิกรและประเทศชาติ ทรงชวนถวายศึกษาค้นคว้า เพื่อนำความรู้นั้นมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาประเทศชาติ การอุทิศพระองค์ ทรงงานลำบากตรากตรำอย่างมิทรงเหน็ดเหนื่อย และทรงทำอย่างต่อเนื่อง ด้วยทรงมุ่งมั่นที่จะวางรากฐานไว้ให้มีการพัฒนาสืบเนื่อง การใดที่ทรงมีพระราชดำริ มีพระราชหฤทัยฝักใฝ่ จะเห็นได้อย่างแจ่มชัดว่ามีเพียงแค่นพระทัยเท่านั้น หากแต่ได้ทรงศึกษาและปฏิบัติอย่างจริงจัง ดังจะเห็นได้จากผลงานฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในด้านต่าง ๆ จนปวงชนชาวไทยได้ตระหนักและหันกลับมานิยมและตื่นตัวในการรักษา หวงแหน และมีจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์มรดกของชาติ ดังเช่นครั้งหนึ่งที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เคยเขียนสดุดีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไว้ว่า **“พระบรมราชจักรีวงศ์ได้พระราชทานเพชรอันล้ำค่าอีกเม็ดหนึ่งให้แก่คนไทย คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทำให้ความไม่แน่นอนของศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งได้แสดงออกมาแล้วนั้น กลับมั่นคงแข็งแรง มีความหวังที่จะดำรงอยู่ได้ และจะออกเงยเติบโตต่อไปเช่นวัฒนธรรมทั้งปวง”** ทูลกระหม่อมได้มีพระราชสมภพในแวดวงแห่งความรักชาติ และการเสียสละเพื่อชาติ อันจะเห็นได้โดยชัดแจ้งจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ

และสมเด็จพระราชชนนีได้ทรงเจริญเติบโตขึ้นมาในที่ที่เป็นแหล่งแห่งศิลปะและวัฒนธรรมทั้งปวง ตามธรรมเนียมประเพณีที่เคยมีมาแต่ก่อน คือ **ราชสำนักทรงได้รับการศึกษาใน อักษรศาสตร์ ศิลปศาสตร์ โบราณคดี และสรรพวิชาอื่น ๆ อันจักเอื้ออำนวยให้บำเพ็ญพระราชกรณียกิจ**

ในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติได้มาประกอบกับพระราชหฤทัยเด็ดเดี่ยวกล้าหาญที่จะเข้ารับภาระแห่งการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมไทยนี้ไปเป็นพระราชภาระของพระองค์ และได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในช่วยแห่งพระราชภาระนี้มาเป็นเวลาหลายปี หน้าที่ในการรักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาตินี้เป็นภาระอันหนัก หากขาดความกล้าหาญ และการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวแล้ว ก็ไม่มีผู้ใดจะรับได้ นอกจากนั้นก็ยังต้องการความเสียสละในเกือบจะแทบทุกทาง ต้องการเวลา ต้องการความอดทนและที่สำคัญที่สุดก็คือจะละเว้นการศึกษาเสียมิได้ ต้องอยู่ในลักษณะตลอดไป ทั้งหมดเหล่านี้เป็นพระคุณลักษณะของทูลกระหม่อมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพราะฉะนั้นผู้ที่ได้ทราบและสำนึกในพระบารมีของทูลกระหม่อมแล้ว ความมั่นใจก็จะเกิดขึ้น ว่าสมบัติของชาตินั้น คงจะไม่สูญไปโดยง่าย พร้อมกับความภูมิใจ ที่จะต้องเกิดขึ้นว่าตัวเรานั้นก็เป็นคนไทย เป็นเจ้าของสมบัติอันล้ำค่าที่ทูลกระหม่อมทรงรักษาไว้เนิ่นด้วยอีกผู้หนึ่ง นอกจากเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยแล้ว สมเด็จพระ

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงมีพระราชดำริให้มีการสืบสานภูมิปัญญาไทย ด้วยความที่ทรงห่วงใยว่าภูมิปัญญาไทยตามท้องถิ่นต่าง ๆ จะเสื่อมสลาย และถูกกลืนจากผู้คนยุคปัจจุบัน เนื่องจากขาดการสืบทอด ทั้ง ๆ ที่คนไทยโบราณชาญฉลาดมีวิธีการดำรงชีวิตอย่างลึกซึ้ง สิ่งที่สืบทอดได้ผ่าน

กระบวนการเรียนรู้ ผ่านการสั่งสมภูมิปัญญาของบรรพบุรุษจนสามารถสรุปนำวิธีการมาใช้ได้อย่างเหมาะสม และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสมควรที่จะอนุรักษ์ไว้ให้อนุชนรุ่นต่อ ๆ ไป ได้ศึกษาเรียนรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยส่วนพระองค์แล้ว ได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจสืบสานภูมิปัญญาไทยในด้านของดนตรีไทยเพื่อเป็นแบบอย่าง ให้ดำรงคงอยู่และสืบทอดต่อไปในอนาคต โดยทรงรวบรวมและบันทึกผลงานของศิลปินไทยซึ่งไม่ค่อยจะได้รับการเหลียวแล เอาใจใส่ในอดีตไว้เป็นแบบฉบับมิให้สูญหาย กับทั้งยังทำนุบำรุงเกื้อกูลศิลปินเจ้าของผลงานดังกล่าวที่ยังมีชีวิตอยู่อย่างดียิ่งยิ่งกว่านั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า ทรงเป็นเอกทัศคนในด้านดนตรีไทยผู้หนึ่ง โดยทรงเครื่องดนตรีไทยได้ทุกชนิด แต่ที่โปรดทรงอยู่ประจำคือ ระนาด ซอ และฆ้องวง โดยเฉพาะระนาดเอกซึ่งอาจารย์มนตรี ตราโมท พระอาจารย์ของพระองค์ได้เขียนไว้ในเรื่อง **“สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับดนตรีไทย”** ว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม

ราชกุมารี ทรงสนพระทัยในดนตรีไทย รักดนตรีไทย ยิ่งกว่าศิลปะแขนงอื่น

พระองค์ทรงเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย พระองค์หนึ่ง โดยทรงเครื่องดนตรีไทยได้ทุกชนิด แต่ที่โปรดทรงอยู่ประจำ คือ ระนาด ซอ และฆ้องวง โดยเฉพาะระนาดเอก พระองค์ทรงเริ่มหัดดนตรีไทย ในขณะที่ทรงศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนจิตรลดา โดยทรงเลือกหัดซอด้วงเป็นเครื่องดนตรีชิ้นแรก และได้ทรงดนตรีไทยในงานปฐกฐินของโรงเรียน รวมทั้งงานวันคืนสู่เหย้าร่วมกับวงดนตรีจิตรลดาของโรงเรียนจิตรลดาด้วย หลังจากทรงเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย พระองค์ทรงเข้าร่วมชมรมดนตรีไทยของสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและคณะอักษรศาสตร์ โดยทรงเล่นซอด้วงเป็นหลักและทรงเริ่มหัดเล่นเครื่องดนตรีไทยชิ้นอื่น ๆ ด้วย

ในขณะที่ทรงพระเยาว์ เครื่องดนตรีที่ทรงสนพระทัยนั้น ได้แก่ ระนาดเอกและซอสามสาย ซึ่งพระองค์ทรงเริ่มเรียนระนาดเอกอย่างจริงจัง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ หลังจากการ

เสด็จฯ ไปทรงดนตรีไทย ณ บ้านปลาเนิน ซึ่งเป็นวังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจิตรเจริญ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ โดยมี ครูสิริชัยชาญ พักจำรูญ เป็นพระอาจารย์ พระองค์ทรงเริ่มเรียนตั้งแต่การจับไม้ระนาด การตีระนาดแบบต่าง ๆ และทำที่ประทับขณะทรงระนาด และทรงเริ่มเรียนการตีระนาดตามแบบแผนโบราณ กล่าวคือ เริ่มต้นด้วยเพลงต้นเพลงนั่งสามชั้น แล้วจึงทรงต่อเพลงอื่น ๆ ตามมา ทรงทำการบ้านด้วยการไล่ระนาดทุกเช้า หลังจากบรรทมตื่นภายในห้องพระบรรทม จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๙ พระองค์จึงทรงบรรเลงระนาดเอกร่วมกับครูอาวุโสของวงการดนตรีไทยหลายท่านต่อหน้าสาธารณชนเป็นครั้งแรก ในงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ ๑๗ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยเพลงที่ทรงบรรเลง คือ เพลงนกขมิ้น (เถา)

นอกจากดนตรีไทยแล้ว พระองค์ยังทรงดนตรีสากลด้วย โดยทรงเริ่มเรียนเปียโนตั้งแต่พระชนมายุ ๑๐ พรรษา และได้ทรงเลิกเรียนหลังจากนั้น ๒ ปี และทรงฝึกเครื่องดนตรีสากลประเภทเครื่องเป่า จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จนสามารถทรงทรัมเปตนำวงดุริยางค์ในงานคอนเสิร์ตสายใจไทย และทรงระนาดฝรั่งนำวงดุริยางค์ในงานกาชาดคอนเสิร์ต

แม้ในขณะที่ทรงศึกษาวิชาอื่น ๆ หรือแม้กระทั่งทรงสำเร็จชั้นปริญญาโทและปริญญาเอกแล้วยังทรงฝึกดนตรีอยู่ไม่ขาดระยะ และทรงมีพระราชประสงค์จะกระทำให้ถูกต้องตามแบบแผนประเพณีที่จะต้องกระทำเป็นขั้นตอน คล้าย ๆ กับเรียนวิชาสามัญ ชั้นประถม มัธยม และ

อุดมศึกษา คือ นับตั้งแต่เริ่มฝึกหัดและเลื่อนระดับสูงขึ้นไป ตั้งแต่เริ่ม ให้อวด ครอบ จัปมือ เรียนเพลงสาธุการ เรียน เพลงตระโหมโรง เรียนเพลงโหมโรงกลางวัน เรียนเพลง หน้าพาทย์ชั้นสูง และเรียนเพลงองค์พระพิภพซึ่งถือว่าเป็น เพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงสุด

นอกจากในพระราชภารกิจด้านการสืบสานแล้ว ยังได้ทรงส่งเสริมให้ดนตรีไทยมีการเผยแพร่และถ่ายทอด ไปยังอนุชนรุ่นหลังอีกด้วย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงศึกษาดนตรีไทยอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ทรงเรียนระนาดอย่างลึกซึ้ง และทรงปฏิบัติได้อย่างดียิ่ง แสดงให้เห็นถึงพระวิริยอุตสาหะในการศึกษา ทั้งในด้าน ทฤษฎี และปฏิบัติ และทรงดนตรีไทยให้เยาวชนได้เห็น ได้ ฟังอยู่เป็นประจำ โดยทรงแสดงให้เห็นว่าดนตรีไทยนั้น ไม่ใช่ ของล้าสมัย จึงมีผู้หัดดนตรีตามเสด็จมากขึ้นทุกที ทรงส่งเสริมดนตรีไทยในเยาวชนอย่างตั้งพระทัย แน่วแน่ และไม่ทรงละโอกาสที่จะช่วยให้เยาวชนไทย ทุกแห่งในประเทศให้มาสนใจดนตรีไทย ทรง สนับสนุนให้มีการเรียนปี่พาทย์ในนักเรียนชั้น ประถมศึกษา พระราชทานเครื่องดนตรีไทยเป็นชุด ๆ แก่โรงเรียนต่าง ๆ แม้คนพิการตาบอด ก็ทรงส่งเสริม ให้มีการเรียนดนตรีไทย พระราชทานครูไปสอน ทรงสนับสนุนให้นักเรียนนายร้อยทหารบกได้เรียน

ดนตรีไทย และทรงร่วมวงดนตรีไทยกับนักเรียนนายร้อย เหล่านั้นเป็นประจำ ทรงสนับสนุนนักดนตรีตาบอดให้เล่น ดนตรี และสนพระทัยเป็นอย่างยิ่งในการใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือ บำบัดรักษาโรคและช่วยเหลือเด็กพิการทรงมีพระราชหฤทัย ที่ฝึกฝนในการสืบสานและสืบทอดดนตรีไทยนี้เป็นที่ประจักษ์

ทรงพระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ ให้เยาวชนไทย ไปแสดงดนตรีไทยในต่างประเทศ เช่น ที่ประเทศตุรกี และรัสเซีย โดยเดินทางไปกับเยาวชนในสังกัดของสำนัก ส่งเสริม และประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (ส.ย.ช.) พระราชทาน ทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ ส่งนักศึกษาไปเรียนต่อด้านดนตรี

ในประเทศอังกฤษ พระราชทานเครื่องดนตรีไทยชุดใหญ่ให้ ใช้งานบรรเลง และฝึกซ้อมประจำ ในสถานเอกอัครราชทูตไทย ในประเทศอังกฤษด้วยในการเสด็จพระราชดำเนินต่างประเทศ มักจะทรงดนตรีไทยให้ประจักษ์แก่สายตาคนต่างชาติเสมอ ทรงแสดงให้เห็นความสำคัญของดนตรีประจำชาติไทยว่า เป็นวัฒนธรรมอันดีที่ชาวต่างชาติต่างประเทศได้ เช่น การ ทรงไปกลางที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และการทรงระนาดเอกที่ประเทศฟิลิปปินส์ เป็นต้น ทุกวันนี้การ เรียนดนตรีไทยถึงระดับปริญญาตรีและโท สามารถเรียนได้ ในประเทศไทย และยังมีชาวต่างชาติมาเรียนดนตรีไทย มากขึ้นอีกด้วย ดนตรีเป็นวิชาชีพได้อย่างดี เป็นประณีตศิลป์ ที่หาผู้เรียนรู้จริงได้ยากแขนงหนึ่งดนตรีสามารถหล่อหลอม จิตใจคนเล่นให้เป็นคนมีวัฒนธรรมประจำใจ มีระเบียบรอบรู้

ในประเพณีและแบบแผน ที่สำคัญคือ ทำให้เป็นคนสุขุม อุดมทน มีความสามัคคี และมีมนุษยสัมพันธ์ดี ดนตรีจึงมีความสำคัญ ต่อเยาวชนมาก หากเยาวชนของเราเป็นผู้มีระเบียบ มีความ สามัคคี และมีมนุษยสัมพันธ์ดีแล้ว ประเทศชาติของเราก็จะ มีประชาชนที่มีคุณภาพดีมาตามไปด้วยดังพระราชกระแส ดำรัสตอนหนึ่งว่า

“ดนตรีไทยเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาวไทย ความ ล้ำค่าของดนตรีไทยนั้นอยู่ที่ดนตรีไทย และเพลงไทย ได้ สะท้อนความเป็นไทยในส่วนที่เป็นความละเอียดอ่อนละเมียด ละไม อ่อนโยนต่อธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ได้อย่างหมดจด

ยิ่งกว่าวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ การรู้จักดนตรีไทยย่อมเป็นการรู้จักความละเอียดละไมของบรรพชนไทยได้เป็นอย่างดี และจะช่วยให้ตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นไทยอย่างซึมซับตลอดไปด้วย” โดยความเป็นจริงแล้ว ดนตรีและเพลงไม่ว่าของชาติใดก็ล้วนแล้วแต่มีคุณค่าในอันที่จะกลมเกลียวให้จิตใจมนุษย์ละเอียดอ่อนเพื่อจะได้ปลูกฝังความดีและมิตรภาพเท่าเทียมกันทั้งสิ้น แต่ดนตรีไทย และเพลงไทยมีคุณค่าของความเป็นไทยประสมอยู่ด้วย จึงเป็นสิ่งที่คนไทยทุกคนควรรักษาและพัฒนาตลอดไป

ขอยกตัวอย่างข้อความบางตอนในหนังสือมณีพลอยร้อยแสง ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงพระราชนิพนธ์ไว้ ซึ่งธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด ได้จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ เกี่ยวกับเรื่อง “เหตุใดข้าพเจ้า

จึงชอบดนตรีไทย” ว่า การที่พระองค์ได้ยินเสียงดนตรีมาตั้งแต่ประสูตินั้น พระองค์ทรงตรัสว่า ในระยะต้น ๆ ก็ไม่ได้สนใจมากนัก ทรงมีความรู้สึกอยากเล่นเพียงนิดหน่อยแต่เมื่อได้เห็นและได้ฟังอย่างตั้งใจแล้วจึงได้รู้แจ้งว่าเพลงไทยนั้น มีความไพเราะและสนุก คนไทยจำนวนมากเห็นว่าเพลงไทยเป็นเพลงที่ฟังแล้วน่าเบื่อ หรือไม่รู้อะไร แต่พระองค์ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าถ้ามีความใส่ใจที่จะศึกษาจริง ๆ แล้วจะเข้าถึงความไพเราะสนุกสนาน ก่อนทรงเรียนดนตรีไทยพระองค์ยังไม่ทรงรู้จักเครื่องดนตรีไทยด้วยซ้ำไป เพียงแต่ทรงรู้จักทำนองเพลงไทย

ง่าย ๆ ที่คุ้นหูเท่านั้น แต่ปัจจุบันพระองค์เป็นผู้ที่ทรงรอบรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ด้านดนตรี และทรงพระปรีชาสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยได้หลายชนิดรวมไปถึงการขับร้องและพระราชนิพนธ์บทร้องไว้หลายเพลงด้วย

จากข้อเขียนของศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ พูนพิศ อมาตยกุล เรื่อง “เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ สยามบรมราชกุมารีทรงดนตรีไทย” ที่เขียนให้ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เพื่อจัดพิมพ์เนื่องในนิทรรศการพิเศษ การอนุรักษ์มรดกไทย เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๓๒ นั้น มีข้อความว่า

สำหรับการศึกษาทางดนตรีของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนั้นจากพระราชประวัติที่ทรงบันทึกไว้ด้วยพระองค์เองก็ดี หรือที่บรรดาครูต่างเล่าสืบต่อกันมาก็ดี มีที่น่าสังเกตว่า การศึกษาดนตรีของพระองค์นั้น มิใช่เป็นเรื่องของการ “ตามเขาไปด้วย ค่านิยม” หรือเพราะด้วยการเรียนในโรงเรียนบังคับ เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นจริง ก็จะไม่ทรงดนตรีต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ ทรงดนตรีอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานซึ่งจะต้องเกิดจากความศรัทธาในพระทัยโดยแท้จริง และผู้ที่ก่อให้เกิดความศรัทธานั้น ก็คือ บรรดาพระอาจารย์ที่ถวายบทเรียนดนตรีไทยนั่นเอง

ครั้งหนึ่งทรงเล่าว่า ดนตรีไทยนี้เล่นแล้วติด ที่ติดนั้นไม่ใช่เพราะทรงสนุกเท่านั้น แต่เพราะมีผู้ที่ทรงถูกพระราชอัธยาศัย ร่วมในกิจกรรมดนตรีนั้นด้วย เช่นพระสหายที่ชอบดนตรีอย่างแท้จริง ร่วมวงหัดซ้อมด้วย มีพระอาจารย์ที่ไม่ได้ถวายเป็นการสอนอย่างเดียวแต่ถวายเป็นอื่น ๆ เป็นการบันเทิงพระทัย และก่อให้เกิดความสนพระทัยด้วย ทรงเล่าถึงอาจารย์กำชัย ทองหล่อ ที่นำบทเพลงไทยเข้ามาสอนในวิชาวรรณคดีและภาษาไทย ทรงเล่าถึงคุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรรณ ที่สอนไปพลางเล่าเรื่องเก่าแก่ที่เป็นเกร็ดสนุกสนานเล็ก ๆ น้อย ๆ แถมมีขนมมณเฑียรมาชวนกัน

รับประทานในกลุ่ม ทรงเล่าถึงอาจารย์ภาส บุนนาค ซึ่งเล่าเรื่องเครื่องดนตรีวิเศษนานาชนิด เป็นประวัติที่ยาวนานสนใจ ทำให้ทรงได้ความรู้เรื่องเครื่องดนตรีอย่างลึกซึ้ง ตลอดจนวิธีสร้างเครื่องดนตรีไทย ทรงทราบแม้แต่แหล่งที่ผลิตว่าที่ใดดี ช่างคนไหนทำดี ตลอดไปจนถึงใครเป็นผู้มีฝีมือดี ให้เสียงดี เหล่านี้ล้วนเป็นส่วนประกอบให้ทรงเรียนรู้ดนตรีไทยอย่างกว้างขวาง อันที่จริง เมื่อสมัยที่ทรงเริ่มเรียนดนตรีใหม่ ๆ ที่โรงเรียนจิตรลดา นั้น ทรงได้พระอาจารย์สองท่านคือ ครูนิภา อภัยวงศ์ และครูจินดา สิงห์ตัน ซึ่งสอนเครื่องสาย คือ ซอด้วง ซึ่งก็โปรดเหมือนกัน แต่โปรดระนาดมากกว่า ครูเห็นว่าพระองค์ท่านเป็นเจ้าฟ้าหญิงที่ระนาดไม่เหมาะ ยิ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงพระราชธิดา ดูจะเป็นหนักเลงมากเกินไป ไม่สมพระเกียรติยศ ตามแบบโบราณที่คิดกันประจำ การทรงซอในชั้นต้นจึงค่อนข้างจะฝืนพระทัยอยู่บ้าง แต่ก็ได้ทรงอ่านโน้ตเพลงไทยออกทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นตัวหนังสือหรือตัวเลข และก็ตามธรรมชาติของผู้ที่รักใคร่ปรารถนาดี เห็นทรงซอด้วงก็ถวายซอ แต่ไม่เคยมีใครถวายระนาดก็เลยต้องทรงซอมาโดยตลอด

สมัยเมื่อทรงพระเยาว์นั้น เพลงลูกทุ่งกำลังเฟื่องฟูมาก และเพลงลูกทุ่งนั้น มีทำนองหลักไม่กี่รูปแบบ ทั้งส่วนมากยังได้เค้าเดิมมาจากดนตรีไทยแท้ ความคุ้นเคยกับทำนองเพลงไทยที่ได้จากเพลงลูกทุ่งก็เกิดตามมา ซอและขลุ่ยเป็นของเบา ใกล้พระหัตถ์จะทรงบรรเลงเมื่อใดก็ได้ และเมื่อจะทรงร้องก็ทรงร้องได้ง่าย การขับร้องเพลงไทยก็ติดตามมาอีก

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นพ.พูนพิศ อมาตยกุล ยังเขียนอีกว่า การทรงดนตรีเป็นส่วนพระองค์ในพระราชฐานนั้น มีเป็นครั้งคราว และทรงเลือกวงเข้าไปบรรเลงตามแต่จะมีโอกาสตามได้ บางทีก็เป็นพระสหายข้าราชการผู้ใหญ่ไปบ้าง บางครั้งนาน ๆ ที ก็ทรงรับแขกเป็นการส่วนพระองค์ที่พระตำหนักเรือนต้น ในบริเวณจิตรลดา นั้น มีครั้งหนึ่งซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จลงสวดยตอนค่ำ เป็นการเลี้ยงต้อนรับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จกลับจาก

การศึกษาที่ประเทศออสเตรเลีย วันนั้นตรงกับวันดนตรีไทยอุดมศึกษาที่จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ได้เสด็จฯ จะทหานักดนตรีก็ไม่ได้ เพราะนักเรียนและครูต่างก็ขึ้นไปเชียงใหม่กันหมด ต้องตามนักเรียนนายเรือมาบรรเลงแทน แถมตัวเก่ง ๆ ก็ไปเชียงใหม่กันหมด ครูยรรยง แดงกูร คุมวงนักเรียนมา และผู้เขียนก็ถูกตามเข้าไปช่วยกะทันหัน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงซอด้วง ครูยรรยงสีซอดัง เป็นวงมโหรีที่ไม่เรียบร้อยนัก

เรียกว่าใช้แก๊ซัด เสวยเสร็จสามทุ่ม สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชประสงค์จะทรงฟังเพลงลาวดวงเดือน ซึ่งเป็นเพลงที่ทรงโปรดมาก รับสั่งกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ว่า **“ชายร้องเพลงลาวดวงเดือนให้แม่ฟังหน่อย ร้องแบบที่แม่ชอบนะ แม่ไม่อยากรับรองเพลงเข้า แล้วให้น้องเล็ก ฟังด้วยนะ....”** ผู้เขียนนั่งอยู่หน้าวงดนตรี ได้ยินชัดทุกองค์ที่รับสั่ง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ก็เสด็จมาประทับหน้าวงดนตรี รับสั่งเบา ๆ ว่า คอยบอกเนื้อร้องด้วย จำได้ไม่หมด เนื้อยาวตั้งหลายท่อน ทรงร้องสองเที่ยวกลับ ตามแบบของกรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม ขนานแท้ เป็นบุญบุญตาโดยแท้ ทูลกระหม่อมฟ้าหญิงพระองค์เล็ก ทรงฉลองพระองค์แพรสีอ่อนยาว พระหัตถ์ข้างหนึ่งทรงถือโคมไฟ ทรงพ่อน โดยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงขับร้อง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงซอด้วง ทุกคนเฝ้ายามกริบ ทุกอย่างผ่านไปอย่างเรียบร้อย น่ารัก น่าชมเหลือที่จะบรรยายได้ จบแล้วเสียงปรบมือกราวใหญ่ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

รับสั่งว่า “ต่อไปนี่แม่ไม่ต้องจ้างใครมาร้องรำละครให้ดูอีกแล้ว มีลูกสามคนเท่านั้น ร้องรำบรรเลงเสร็จ”

โอกาสเช่นนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นโดยง่าย การที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าสามพระองค์จะทรงดนตรีและนาฏศิลป์พร้อมกันโดยทรงเอื้ออำนวยแก่กันเป็นทีมเช่นนี้ หากทุกพระองค์ไม่โปรดดนตรีไทย

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ ทรงขับขานเพลงไทยโบราณ “สัณทรี” ซึ่งทรงประพันธ์ด้วยพระองค์เอง

ร่วมกันแล้ว ไม่มีทางที่จะเกิดกิจกรรมหน้าพระที่นั่งดังที่ได้เล่ามานี้ได้เลย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดงานร่ายกรองมาตั้งแต่ยังทรงศึกษาอยู่ในโรงเรียนจิตรลดา จึงพระราชนิพนธ์บทกลอน และบทเพลงไว้มากมาย เพลงแรกที่ทรง คือ เพลงลูกทุ่ง ชื่อเพลงส้มตำ ต่อจากนั้นก็พระราชทานบทหรือต่าง ๆ เป็นครั้งคราว และทรงคัดลายพระหัตถ์เนื้อเพลงเหล่านั้นอย่างงดงาม นอกจากนี้ ก็มีเพลงเต่าเห่ ซึ่งเป็นบทกล่อมนอนสอนใจเด็กที่มีชื่อเสียงมาก จนสมาคมกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย ขอพระราชทานไปพิมพ์เผยแพร่ เป็นที่น่าสนใจว่า โปรดพระราชนิพนธ์เพลงอ่ำลา ปรากฏว่า ทรงบทหรือเพลงปลาทองเถา เพลงเต่ากินผักบุ้ง เพลงออกทะเล และ

เพลงพระอาทิตย์ชิงดวง ซึ่งเป็นทำนองเพลงอ่ำลาที่นิยมใช้กันในวงการดนตรีไทยบ่อยที่สุด

ทรงมีเครื่องดนตรีทั้งของไทยแท้และของต่างชาติ เป็นเครื่องดนตรีส่วนพระองค์จำนวนมาก รับสั่งว่า ของเหล่านี้มาเอง โดยมีได้ทรงกะเกณฑ์หรือขอใครมาที่ทรงซื้อด้วยเงินส่วนพระองค์ ก็มีบ้างแต่น้อยมาก ครั้งหนึ่งทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้ทำบัญชีเครื่องดนตรีส่วนพระองค์ พบว่า มีมากมายกว่า ๔๐๐ ชิ้น มากพอที่จะจัดเป็นพิพิธภัณฑ์เครื่องดนตรีได้อย่างสบาย แต่ยังหาสถานที่และโอกาสเหมาะที่จะสร้างไม่ได้ เห็นไปกว่านั้น ได้มีผู้น้อมเกล้าฯ ถวายเครื่องดนตรีชนิดที่เรียกว่า ยกวงทั้งวงมาถวาย เช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ถวายเครื่องดนตรีของเก่าสมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นไม้สลักรูปดอกไม้ด้วย

งาช้างดงามมาก คุณชวลิสตร์ กันตารัตติ ถวายเครื่องเป่าพาทย์มอญทั้งชุดและเป่าพาทย์ไทยทั้งชุด ดร.มนู อมาตยกุล ถวายซอสามสาย ของเก่าของต้นตระกูลอมาตยกุล ครูสุจิตต์ ดุริยประณีต ถวายกรับเสภาของสกุลดุริยประณีต วงคลองเตย ถวายระนาดแก้วสองราง ฯลฯ มากมายสุดจะพรรณนาได้หมดสิ้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมประวัติเครื่องดนตรีเอกบางชิ้นของชาติ และเกิดที่ที่น่าสนใจเกี่ยวกับเครื่องดนตรีต่าง ๆ บรรดาที่มีชื่อในประเทศไทยและมีประวัติหรือตำนานเกี่ยวข้อง

กิจกรรมสร้างสรรค์ดนตรีนั้น ที่เห็นชัดเจนและเป็นเรื่องที่สมควรจะบันทึกไว้ก็คือ การสร้างเครื่องเป่าพาทย์ดึกดำบรรพ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐

เมื่อทรงทราบว่าป้าไม่ไทย ไม่สามารถหาไม้มะริดมาทำรางระนาดได้ ก็ทรงพระอุตสาหะ ให้กรมป่าไม้มาถวายบ้าง พระราชทานไม้ ตะเคียนทองของส่วนพระองค์ให้ทดลองทำบ้าง ตลอดจนถึง เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปประเทศพม่าก็ทรงหาไม้มะริด ก็ได้มาบ้างตามพระราชประสงค์ แต่ไม่เพียงพอที่จะใช้ทำ เครื่องดนตรีได้ทั้งวง คงได้แต่เพียงระนาดเอกงดงามมาก เพียงรางเดียว

การที่มีผู้ถวายพระราชสมัญญา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีว่า “องค์เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย” นั้น เป็นความจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้ เฉพาะในส่วนของคุณดนตรี ก็ได้เห็นพระราชจริยวัตรมากมาย หลายประการ ซึ่งพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. ทรงวางพระองค์เป็นตัวอย่างแก่ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนไทย โดยทรงดนตรีไทยขับร้องเพลงไทย และพระราชทานในโอกาสพิเศษ โดยเสด็จลงทรงดนตรีไทย ร่วมกับประชาชนทุกเพศทุกวัยเสมอมา

๒. ทรงเป็นนักวิชาการดนตรี โดยทรงศึกษารายละเอียดต่าง ๆ ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติสามารถพระราชทานข้อวินิจฉัย ข้อเสนอแนะ และทรงปฏิบัติได้อย่างถ่องแท้

๓. ทรงอนุรักษ์ดนตรีไทย ทั้งในด้านการชำระโน้ตเพลง บันทึกเพลงเก่า และเผยแพร่งานเหล่านั้นอย่างต่อเนื่อง

๔. พระราชนิพนธ์บทความเกี่ยวกับดนตรีไทย ดนตรีต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับไทย และเพลงไทยอย่างต่อเนื่อง

๕. ทรงส่งเสริมช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย สนับสนุนให้ใช้เครื่องดนตรีไทยในการเรียนดนตรีของเยาวชน โดยไม่ต้องพึ่งเครื่องดนตรีต่างประเทศ

๖. ทรงส่งเสริมสถาบันต่าง ๆ ให้จัดรายการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย เช่น การประชันปี่พาทย์ การทรงกลก การแสดงนาฏศิลป์ โดยเสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน และทรงร่วมในกิจกรรมดนตรีทั้งหลายอย่างใกล้ชิด

๗. ทรงสนับสนุนการเก็บรักษาและอนุรักษ์เครื่องดนตรีไทย และทรงเตรียมที่จะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เครื่องดนตรีไทยขึ้นในประเทศ

๘. ทรงดนตรีไทยให้ต่างชาติได้เห็นถึงระบบระเบียบแห่งวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงความมีเอกราช และความมั่นคงของชาติ

“ด้วยพระอัจฉริยภาพ พระเกียรติคุณ และพระปรีชาสามารถที่ทรงมีทางด้านดนตรีไทย พระองค์ท่านทรงมีคุณูปการต่อวงการดนตรีไทยทั้งทางด้านการศึกษา การทำนุบำรุง อนุรักษ์ และเผยแพร่ให้ปรากฏ จึงทำให้ดนตรีไทยเจริญรุ่งเรือง และมั่นคงสืบมาจนถึงปัจจุบัน” ด้วยเหตุนี้ส่วนหนึ่งสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายพระสมัญญาวา “วิศิษฎ์ศิลปิน”

ครูเสรี หวังในธรรม ได้กล่าวไว้ว่า มีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพระองค์เดียว ยิ่งกว่ามีเทวดาหลายองค์มาโปรดวงการดนตรีไทย

“ดนตรีไทยไม่สิ้นแล้ว เพราะทูลกระหม่อมแก้วเอาใจใส่”

บรรณานุกรม

- พูนพิศ อมาตยกุล. เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระบรมราชกุมารีทรงดนตรีไทย. เว็บไซต์เครือข่ายกาญจนาภิเษก.
พระราชประวัติด้านดนตรี. เว็บไซต์กองงานในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
พระราชประวัติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. เว็บไซต์กองงานในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี.
ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (๒๕๕๕). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย.
สกุลไทย, ๔๘(๒๔๗๖).
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี/<https://th.wikipedia.org/wiki>
ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน์. /<http://sirindhommusiclibrary.mahidol.ac.th>
พระราชประวัติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ. /http://www.thaiveterans.mod.go.th/wvoth/calender/bd_pratrap
(02_04_55)/index1.Html.